

MOLNÁR MIKLÓS

Érett ésszel, józanon

Olvassátok, ha nincs jobb dolgotok

„Ne azért olvassunk, hogy megértsünk másokat, hanem hogy megértsük magunkat.” – E. M. Cioran

Új fogalmat vezetünk be: a Rabelais-tól való távolság patafizikai együttthatóját, ami egy-egy szöveg terjedelmének, humorral átítatott vagy végzetesen humortalan voltának, az ironikus önreflexió meglétének vagy kóros hiányának összegéből / szorzatából / négyzetgyökéből adódik, egy százalékos skála szerint. Minél nagyobb a szóban forgó együtttható, annál fontoskodóbb, önteltebb és unalmasabb a könyv, szerzője annál inkább elmarasztható a rabelais-telenség főbenjáró vétkében.

TATAY SÁNDOR: LŐDÖRGÉSEK KORA

„Ez mind én voltam egykor.” Negyven évvel ezelőtt így lelkendeztem Tatay Sándorért; ma bizonyára másként tenném.

Műveik anyagát az írók a megélt élet, a tapasztalatok, az emlékezet, kivált pedig a többi író által létrehozott szóművek kincses- (vagy kínzó-) kamrájából merítgetik. Tatay Sándort kivált gyermekkorra látta el bőséges merítenivalóval. Szülőfaluját, Bakonytamásit az irodalmi emlékezet mértani helyeként tartjuk számon. Gyerekségének és ifjúkorának színtereit, alakjait és eseményeit többször is megírta novellákban, regényekben és emlékezésekben. Legbőkezűbben talán a *Meglepetéseim* könyvében és a *Lődörgések* korában osztja meg velünk kincseit. Már a *Meglepetéseim* könyve is megfogott fölszabadultságával, bőségsével, tisztaságával, alázatával, okosságával, költőiségével, derűs dunántúliságával, s igazolta az író nyilatkozatát: „Az életből már kifelé tartok. Az irodalomban meg talán befelé.”

Tatay nem fejlődésregényt írt, hanem lődörgéseinek béklyózó elvektől mentes idejét elevenítette meg, így aztán az egymást követő epizódok csak lazán kapcsolódnak egymáshoz: ám ahogy történetről történetre halad, egyre tágabbra terjeszkedik anyagában. „Világgá mentem, és józan értelmű embereknek nem tudtam megmagyarázni, miért. ... reggel vettem a kalapom, a felöltöm, az aktatászkám, és világgá mentem anélkül, hogy az előző napon legalább megterveztem volna utamat.” A húszas-harmincas éveknél ezek a világgá menései, Kassák Lajos, Borsos Miklós, Tatay Sándor és sok-sok társuk peregrinációi sóvár nosztalgiát kelthetnek mindenkiben, akiben manapság horgad föl a csavaroghatnék. Tatay becsatangelhette az akkor még „minden képzeletet felülmúló” Európát. Szerinte „a Dolomitok szikláival Michelangelo

szobrai sem érhetnek föl, és a francia folyók szőlős völgyei többek, mint Mona Lisa mosolya.”

Ahogy beteljesülése felé halad a kóperegény, tündérek és koboldok emelik egyre magasabbra. Testét jobbra-balra forgató járásával megjelenik Weöres Sándor, és kijelenti: szerinte „az volna a helyes, ha a nemzet készíttetne Babitsnak egy nagy kerek pecsétnyomót... a mester minden arra érdemes fiatal írónak meztelen seggére nyomná a pecsétet. ... És ettől fogva csak le kellene tolni a nadrágunkat minden szerkesztőségben, hogy megnyíljanak előttünk az ajtók.”

Lődörgései közben Tatay megalapozta emberi és írói gazdagságát. Visszatekint, de előre is vet pillantásokat: „Majd visszaneznenk is egykor” – írja. „Én, Tatay Sándor, hordozom apám bűneit és méltó vagyok az ítéletre a szarajevói gyilkosság után következett vérözönért, az orosz mezőkön megfagyottakért, a Dolomitok forró kövein elaléltakért, a halált etető dölyfös parancsokért, a frontra küldött nyüves szalámiért, a papírbakancsokért, magyarok millióinak kitaszításáért, a dühöngő terrorért, becstelen vagyonszerzésért, a hárommillió koldusért, szorgalmas emberek portáinak dobra veréséért, az ujjongásért, mely nyomorúságában megváltóként köszöntötte a sátánt, a hűségükben megtiportakért, a hitükben megcsúfoltakért. Sok jó magyaroknak szétszóratásáért.”

Tertullianus hajdan a lélek természet szerint keresztény voltáról beszélt. Tatay Sándorról elmondhatjuk: *természete szerint elbeszélő*. S talán soha nem patakozott oly szabadon és keresetlenül az elbeszélő kedve, mint a *Meglepetéseim könyvében* és a *Lődörgések korában*. Az emlékezés fölszabadított és kiteljesített benne egy megvalósulásra törengő készséget: fölszabadította és kiteljesítette a gyöngéd groteszk, a görbetükör-állítás, az önmagán való hahotázás üdítő készségét.

Ezt a nyájas, vendégszerető, a szabadság jó ízeit árasztó könyvet olvasni olyan, mintha egy pazar szüreti lakomára volnánk hivatalosak. A *Lődörgések kora* legjobb lapjai a magyar próza ünnepei. Ajándék ez a könyv – fogadjuk hát illendőképpen: hálással és örvendezve, szárnyaló kedvvel és táguló kebellel.

Hadd tegyem hozzá: a magyar prózának évente 365 ünnepnapja van, szökőévben 366. A magyar költészetnek meg annyi, mint égen a csillag.

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együttthatója: 11,9.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: ARANYSÁRKÁNY

Pisztoly dördül a legelső mondatban. Startlövés. A regény cselekménye a tizenkilencedik század végén, egy dél-alföldi kisvárosban (Sárszegen), végzős gimnazisták futóversenyével kezdődik. Tökéletes írói start. Aranysárkány leng a magasban, alant egyenletesen, megtorpanás nélkül lépnek elének a nagy magyar lapályon elterpeszkedő délvidéki település lakói és színterei – egy tragikomikus bukás szereplői és kulisszái: mindenekelőtt dr. Novák Antal, a mennyiségtan és természetrajz negyvennégy éves gimnáziumi tanára; leánya, a tizenhat éves Hilda; egy magas, sápadt arisztokrata fiú,

a lány titkos kedvese; tanárkollégák, no meg huszon-egynéhány, érettségi előtt álló nyolcadikos – az a csakis tanintézetekből ismeretes titkos bűnpártoló társaság, föld alatti vérszövetség, milliányi közös csíny összecsirizelte, kívülről szinte átláthatatlan és fölfejtethetlen rendszerű törzsi közösség, amit úgy hívnak, hogy *az osztály*. Mert az *Aranyáskány* gimnáziumi regény (is), tele iskolaszaggal, mely irkákából, szivacsokból, krétából, porzóból meg elsavanyodott tintából bűzölög, és elemélyíti a gyomrot.

A látszólag csupa jószág, lelkileg mégis süketnéma Novák Antalt lépésről lépésre teríti le a végzet: utoljára emberi méltóságának maradékából is kifüstölik.

Gyémántkeménységű, makulátlanul feszes és pontos regény. Feszes, mint a balladák, és kíméletlenül pontos, mint egy hajónapló. Ahogy illik ahhoz az íróhoz, aki Füst Milán szerint „a magyar írásművészetnek Ádám apánk óta legtudatosabb stílisztája, egyik legnagyobb szakértője és hány alkotásban remekelője”.

Ókori egyiptomi fölfogás szerint minden embernek szellemteste is van, a *Ba*, ami a fizikai test halála után függetlenedik a testtől, és szabadon szárnyalva visszatér az isteni forráshoz, ahonnan vétetett. A *Ba* szellemtestet madárként, az elhunyt fejével és arcával, karmai közt a *Sen* jellel, az öröklét jelképével ábrázolták. Úgy tartották, hogy a szellemtest már a fizikai halál előtt is szabaddá válhat a másvilág, a *Duat* titkaiba való beavatás révén. Lényege szerint a *Ba* örök, nem a halál teremti meg, ezért a halandó már életében is megtapasztalhatja szellemtestét, a testen kívüli állapot tudataként, amit rituálék és beavatási szertartások segítségével idézhet elő. Általa kapcsolatba léphet a holtak világával, és vissza is térhet onnan.

A nagy írók szellemteste szabadon jár-keel néhai, jelenkori vagy jövőbeli, valós vagy kitalált alakok, tájak és színterek között, s visszatérve olyan műveket vet papírra, mint Kosztolányi Dezső *Aranyáskánya*.

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együtthatója: 19,7.

POLCZ ALAINE: FŐZZÜNK ÖRÖMMEL!

Ha egy régi vágású falusi asszony leírhatta volna azt a rengeteg titkot, amit konyhakertészetről, főzésről, háztartásról, háziállatokról, gyereknevelésről, házasságról, népszokásokról, a világ működésének és működtetésének milliányi fortélyáról tudott, Révai-lexikonnyi hatalmas enciklopédia állt volna össze belőle. Férfiember csak a partvonalról kibickedve, sóváran irigykedve nézheti, hogy egyik-másik asszony mennyi mindent tud, mennyivel teljesebb ember, mennyivel szerteágazóbban van belegyökerezve a világba! (Hímsovén megjegyzés nősovének bosszantására: szeretőként, élettársként azonban nem kívánnék magamnak a világba túlságosan belegyökerezett fehérnépet. „Ha boldog akarsz lenni, nekem tetsszél, engem bűvölj el, énbelém gyökerezszél, gyöngyvirágom!”)

Polcz Alaine a krózsusi gazdagságú, sokfelé szétgyökerezett életű nagyasszonyok lelegejéhez tartozott. Olyan élet volt az övé, amelyben évtizedeken át harmonikusan megfért egymás mellett főzés, háztartási végeznivaló, kutatómunka, súlyos betegek

ellátása, könyvek olvasása és írása, no meg a teljes értékű feleség szerep betöltése egy jeles író (Mészöly Miklós) oldalán.

Asszony a fronton címmel – sugallatosan magasztos erkölcsi vártárol, bűnbocsánat nélküli megbocsátással – ő írta a talán legmegrendítőbb magyar nyelvű könyvet („a világtörténelem falára festett magánfreskó”) saját megerőszakolásairól, arról, amit a szovjet katonák a vonuló front mögött műveltek a nőekkel („az orosz katonák megtámadtak, elverték, megvédték, csizmával a kezemre léptek, megetettek”). Minden sorából asszonyi léttudás, közvetlenség és otthoneremtő okosság árad, pontosan és elegánsan, mindenféle elbizakodottság és mesterkélttség nélkül, tisztán, mint egy hegyi csermely. Tizen-egynéhány könyve közt méltán legnépszerűbb a *Főzzünk örömmel!* – „egy hiteles személyiség konyhai és életvezetési kalauza”. Olvasása közben valami egészen ritka vendégzeretben részesülünk („a fazekak között ott jár-kél az Isten”), és százával ragadnak ránk azok az apró kis konyhai titkok, a szegénység hártalan gazdagságának kincsei, amelyeket „jó papnak”, jó szakácsnak holtig érdemes tanulnia.

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együtthatója: 12,4.

MÉSZÖLY MIKLÓS: FEKETE GÓLYA

A könyveknek nemcsak a sorsuk, hanem az olvasásra legalkalmasabb idejük is megvan az életünkben. Egy-egy jókor kezünkbe kerülő könyv szerencsésen alakítja sorsunkat, vagy éppen balvégzetet hárt el rólunk. Sihederkorom végzetes zűrzavarában, amikor szerettem volna egyszerre mindenütt ott lenni, és már elkezdtem kóvályogni a nemiség aknamezőin, de még nem meztelenedett le előttem a felnőttek világa, ez a titokzatosan gyöngéd kamaszregény egy időre barátian kézen fogott, és előrehaladni segített. Miközben főhősei – két fiú meg egy kislány: Ádi, Zicska és Marinka – Duna melléki árvízi erdők és rétek közt csatangolva a szinte misztikus *fekete gólyát* keresik, önmagukkal találkoznak, és beavatódnak a létezés leheletfinom szabályaiba. A folyam fölött szürke ködpára, a levegő vattásan meleg. Még annyi szél se fúj, hogy a verejtéket meghűsítsen rajtuk. A tulsó part belevész a homályba. A vízmorajlás az egyetlen hang, amely szól hozzájuk. Aztán egy csöpp eső.

Sok-sok év eltelhet, mire újraolvassuk kamaszkorunk nagy könyveit, de az is lehet, hogy megfedkezünk róluk – pedig hát a velük való első találkozásunkkor mintha egy hatalmas fa árnyékába kerültünk volna: bárhová mehetünk a világban, ez az árnyék mindenhová elkísér bennünket.

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együtthatója: 23,6.

G. Heller Zsuzsa: Viharos Babel, 2000–2014

ILLYÉS GYULA ÉLETE KÉPEKBEN

„Novellák és regények olvasása segít agyonütni a második és harmadrangú időt. Az elsőrangú időt nem kell agyonütni. Az ilyen idő üti agyon az összes könyvet, néhányat azonban létre is hoz.” – Paul Valéry

Süvölvény éveimben, melyek negyven-valahány esztendőskoromban kezdtek véget érni, gyakran lázadtam ki az apai tekintély alól, és ádáz zendüléseket szítottam mindenfajta apapótlék ellen. Ennélfogva meglehetősen viszolyogtam Illyés Gyula tanító bácsis szigorától, szájbarágós pátoszától, a nemzeti panaszfal tövéből megeresztett észosztásaitól, no meg a balfasz baloldaliságban gyökerező rendszerpártiság mocsárgázától, amit az én finnyás, nonkonformista orrom Hunnia szinte összes akkori íróján meg költőjén megszimmentani vélt, de ami például Berda Józsefen, Fülep Lajoson, Füst Milánon, Károlyi Aryn, Mészöly Miklóson, Nemes Nagy Ágnesen, Ottlik Gézán, Pilinszky Jánoson, Szentkuthy Miklóson, Tersánszky Józsi Jenőn vagy Weöres Sándoron egyáltalán nem érződött (vagy csak éppen el volt dugulva az orrom).

Ahogy taszigalódom rá Kháron ladikjára, egyre erősebb a vonzása. Apró lépésenként térek meg hozzá, töredelmes szívvel, mintha tékozló fia volnék. Azon kapom magam, hogy jólesik hosszasan a szemébe nézmem (fotográfiáját kiraktam képernyővédőnek). Jóllehet ma is ugyanúgy viszolygok, mint negyven-ötven évvel ezelőtt attól a „mindenki-szem-a-láncban” rezsimtől, amelyben a mocskos kis és bődületesen nagy hőkölések és megalkuvások kényszere alól csak emigránsok – vagy a kommunista zsargont idézve: disszidensek – menekülhettek meg, s amelynek Illyés volt a „bolse vita” összes kiváltságát élvező egyik szellemi vezérhajója, fejet hajtok az írói teljesítménye előtt. Leírni azt a tenger sok betűt: nem semmi!

Egyre fényesebb körülötte az intézményes feledés aurája, és ez egyáltalán nem árt meg neki. Ez is egy módja annak, hogy az utókor lerója adóját a nagyság előtt. Ebben a tekintetben Illyés sokkal jobban járt, mint például Ottlik Géza, akire rátapadtak a honi alibi-kultúra beltenyészetének ingenyelői, az *ottliknyikek* siserehada: az életművét szipolyozó pizmogoncok, monográfusok, továbbbírók és ripityára magyarázók.

Lábujjhegyen ágaskodva is legföljebb a térdéig fölérő bírálói a szemére vetik Illyésnek, hogy „helyezkedőművész” volt, egy tálból cseresznyézett a kommunistákkal, két Kossuth-díjat is elfogadott Rákosiéktól, bratyizott Kádárékkal, olyannyira, hogy – a Kádár házaspár rózsadombi szomszédjaként – Kádárné tyúkjaival kelt... Az „ezekkel nem bratyizunk” erkölcsi parancsát tekintve, mondják, jó néhány pályatársa Illyés fölé magaslott, mégpedig azok, akik – szemben Illyéssel, aki állítólag aláírta – *nem írták alá* kétszáz-egynéhány magyar írónak 1957 őszén az Egyesült Nemzetekhez intézett levelét, melyben tiltakoztak ellene, hogy az ENSZ közgyűlése megtárgyalja a forradalom leverésének körülményeit.

Akik abban a balga hiedelemben firkantották nevüket e gyalázatos fogalmazvány alá, hogy ezzel „könnyítenek bebörtönzött pályatársaik sorsán”, hát kutyául mellé-

fogtak: a rabok kenyéradagja egy grammal sem növekedett, pártállami közkegyelemben is csak jó néhány évvel később részesültek, ami meg a tömegesen aláírt beadvány rájuk tett hatását illeti, többségük a legmélyebb kétségbeesésbe zuhant, és az a meggyőződés alakult ki bennük, hogy az ebsors mellett hitet tevő írótsársak ekkora árulása után többé nem érdemes, vagy tán nem is lehetséges magyarul írni.

Amíg kiváltságosék díjátadó céccokon a párt és a nép kegyelmes uraival pezsgözgettek, netán Nyugat-Európában utazgattak, Hamvas Béla, akinek 1948-tól 1963-ig egyetlen sora sem jelent meg a magyar népköztársaságban, az Erőmű Beruházási Vállalat építkezéseiben volt raktáros. Alkalmassint így vezekelte le, hogy az *Anthologia humana* című, jó néhány kiadást megért, ötezer év bölcsességét egybegereblyező összeállításába magyar szerzőtől egy árva kukkot sem vett be, helyénvalónak látta viszont citálni Lenint, sőt nem átalit egy két és fél oldalas Sztálin-idézetet is a bölcsesség végső megnyilatkozásaként tukmálni az olvasóra... (Nekem a könyv 1947-ben megjelent harmadik kiadása van meg, egy százasért vettem az ócskapiacon.) Hamvas nem a Tamáshegyen, nem Tihanyban, nem is a Rózsadombon, hanem munkásbarakkokban lakott. 1964-ben raktárosi minőségében ment nyugdíjba, havonta 760 Ft ütötte a markát.

Az irodalmi vagy egyéb tehetség ritkán jár együtt egyenes gerinccel, makulátlan jellemmel. Gondoljunk a gyöngye jellemű, puhány Jókaira, vagy a porhanyós gerincű Mikszáthra, a kollaborálásban morálisan elvásott mai magyar – „pénzért bármit: szopok, nyalok, gombot varrok” erkölcsű – értelmiség csélsapjairól, csahosairól, tülekedőiről, talpnyalóiról, köpönyegforgatóiról, szélkakasairól nem is szólva. (Ha értelmiséggel találkozol, kapásból vágd szájon: tudnia kell, miért kapja. Ha nem tudja, jöhet a seggberúgás, nekifutásból, legalább háromszor.)

„Mit sem csorbít a prózád becsén, hogy méregkeverő vagy”, mondotta volt Oscar Wilde. Nem vitatva, hogy a kommunistákkal – kivált a kapitalistává vedlett poszt-kommunistákkal – való cimborálás a méregkeverés csimborasszója, az *írás erkölcsét illetően* Illyést én makulátlan erkölcsű alkotónak vélem, még ha nem sikerült is teljesítenie, amit a „Sztálin nagyságát, rendkívüli történelmi egyéniségét” méltató 1953-as naplójegyzetének végén élete nagy becsvágyának mondott: hogy azt a korszakot mint író méltó módon ábrázolja (vagy érzük be a zsarnokságról szóló egyetlen mondatával?). A legfontosabb magyar könyvek közül kettőt is ő írt: az egyiket Petőfiről, a másikat a puszták néperől.

Minél gyakrabban olvasom a műveit, kivált a prózáját, minél többször lapozom át 1902-től 1983-ig tartó életének, ennek a szenvedélyes, tanúságtevő, nagyszabásúan munkás életnek a képi dokumentumait, és hagyom, hogy hasson rám a szép besenyő fejről sugárzó törzsfői büszkeség, a „szabadság gögje”, annál jobban megtapasztalom, hogy nagy dolgok tudója volt ő, tiszteletre méltó törzsi fejedelem, vagy talán táltos is, aki nem hal meg, hanem – noha több mint harminc éve eltűnt a szemünk elől – velünk marad, mert hű volt magához, hű volt a rá bízott talentumokhoz, és olyanokat alkotott, amik nem fog a halál. „Dolgozz, munkálj. A szép, a jó, a hasznos, mihelyt elkészült, az élethez áll.” (Ámde ha a nem kis invencióval és óriási szorgalommal megalkotott életművön mégis fog a halál, és az élet eláll mellőle, magyarán túllép rajta, akkor sajnos nincs mit tenni, nincs kitől panaszkönyvet kérni.)

Jólesően kenegetik népnemzeti hájunkat az ilyen mondatok: „úgy, mint századunkban, tán soha nem volt az egyén boldogulása, bukása, jó vagy rossz halála annyira beletöltve annak az anyanyelvi, vallási vagy faji közösségnek a sorsába, amely emberré nevelte. Soha nem volt tehát oly sürgető ezeknek a közösségeknek a megerősítése, újjáteremtése, átlelkésítése, megemberesítése”. Nincs olyan kórházi vagy börtönlelkész, aki lelkesen egyet ne értene az írói hivatás végső célját és értelmét eként megfogalmazó Illyéssel: „közvetlen vigaszt és távoli reményt nyújtani, örömet szerezni már-már gyógyíthatatlan szenvedőknek is, fölemelni a lelket, mindenekelőtt és minden mélységből”. A kérdés csupán az: honnét keríthetünk olyan nyújtófát, amivel elég hosszúra nyújthatnánk a vigaszt meg a reményt, hogy elérjünk a gyógyíthatatlan szenvedőkhöz, és fölemeljük a lelküket?

Nem rejtem véka alá, hogy legalább egy tekintetben mesteremnek vallom Illyést. *Írók, történetek, képek* című könyvében Molnár Edit fotóművész elmondja, hogy Illyés rettentően utálta a gépi hangokat, ezért rádióját a ruhásszekrény egy eldugott polcán tartotta, és csak nagy ritkán hallgatott rajta híreket meg időjárás-jelentést. Az illyési példa nyomán én meg a bunkofonomat tartom a ruhásszekrény mélyén, mert még látni sem bírom, akárcsak Illyés a rádióját. Én azonban szinte soha nem kapcsolom be a ruhásszekrényem mélyére száműzött sátáni bizgentyűt, azért meg éppen nem, hogy híreket vagy időjárás-jelentést hallgassak rajta...

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együtthatója: 44,3.

SINKA ISTVÁN: ELTŰNIK A HÓRI DOMB

„Az irodalom a töredék töredéke: abból, ami történt és elhangzott, elenyészőn keveset írtak le; a leírtakból elenyészően kevés maradt fenn.” – Goethe

Fortuna istenasszony forgandó kegyéből Velence nem üres névként kong a fülemben. Az volt ugyanis megírva a sors egyébként elég hebehurgyán egybetákoltt könyvében, hogy egy közepesen szép májusi napon, közép-európai idő szerint reggel hét órakor, zsebemben száz-egynéhány cincogó euróval, kitámolyogjak a Santa Lucia pályaudvarról a Fondamenta Santa Luciára, a Canal Grande partjára, és első ízben pillantsam meg Velencét, s aztán ennek a méltán agyoncsodált szigetvárosnak a földjére, vagy inkább a vizeire lépjek, és vízen járó szent buggyantként kóvályogjak napestig a város útvesztőiben.

Annyit beszéltek és írtak már erről a – Goethe szerint – „hódköztársaságról”, hogy (máris hallom az olvasó megkönnyebbült sóhajtását) meg sem próbálom leírni.

Reggel hétkor Velence még saját magáé, nem árasztják el a turisták hordái. Ilyenkor még csak ébredszik benne az élet, takarítják a várost, halakat meg friss zöldségeket fuvaroznak a Rialto-híd melletti piacra. Zeng a levegő a város körüli kolóniáikon ébredező sirályok, flamingók és kormoránok lármás hangicsálásától. A falak tövében patkányok

surrannak nappali rejtekhelyük felé éjszakai portyázásukról, vagy talán egy titkos tanácskozásról, ahol arról cseréltek eszmét, miként lehetne visszavágni a patkánymérgekkel őket gyilkoló emberfajzatnak valami hatékony emberméréggel. Utcaseprők, szemetesek, hordárok és kofák harsány, jókedvű rikoltozása, föl-fölsattanó nevetése, korán kelő gondolás legények füttyögése és torokköszörülő danája hallatszik lépten-nyomon. A csatornákból és lagúnákból frissítő hűvösség árad, könnyű szél fúj a tenger felől.

De el is kel a frissítő hűvösség a Hunniából ideszakadt vándornak. Goethe János Farkas udvari tanácsos 1786. szeptember 28-án Páduában hajóra szállva és a Brenta folyón úri körülmények között hajókázva, a lagúnákon keresztül érkezett meg Velencébe, vélhetően nem olyan mosott szar állapotban, amilyenben én voltam, miután legalább tizenkét órát zötykölődtem az Euronight nevű éjszakai expresszen.

Tíz óra tájban megindul a turistacunami, és özönlik mindenhonnt: épületekből, pincékből, padlásokról, hidakról és hidak alól, a földből, a vízből, a föld és a víz alól, a levegőből, a Szent Márk téren tán még a galambok végbélnyílásából is.

A magamfajta szellelbélelt betűragó akárhová teszi is be a kerges talpú lábát, a génjeibe települt biblioszensor pittyegései nyomán pillanatokon belül kiszagolja, hogy merre található könyvesbolt, kivált pedig antikvárium. Delejes szívásnak engedelmeskedve így bukkantam rá a Calle del Teatro Malibranon a Marco Polóról elnevezett nemzetközi könyvesboltra. Mikor Claudio Moretti úrtól, a bolt lehengerlően kedves tulajdonosától megkérdeztem: „Vous avez des livres hongrois?“, vagyis hogy van-e magyar nyelvű könyvük, bevezetett egy hátsó helyiségbe, ahol főként használt könyvek sorakoztak a polcokon, és kezembe adta Sinka István *Eltűnik a hóri domb* című kötetét, ami 1961-ben jelent meg a budapesti Magvető Könyvkiadónál, és szerzőjével ellentétben, aki sohasem juthatott el Itáliába, valami rejtélyes úton-módon ebben a velencei könyvesboltban kötött ki. Hat eurót kóstált volna a kötet, de Moretti úr, magyar voltom keltette nyájas jóindulatában, elengedte a felét, így aztán három euró kiguberálása fejében gazdája lehettem a Marco Polo könyvesbolt egyetlen magyar nyelvű könyvének.

Letelepedtem egy asztalkához a könyvesbolt teázójában, ahol ingyen juthatni hozzá egy csésze finom teához, és elkezdtem birtokba venni Sinka István könyvét. Megszaglásztam, körbetapogattam és gondosan átpörgettem: nem rejt-e benne felejtett fényképet, szerelmes levelet, préselt virágot, bankjegyet vagy a tejútrendszeren túlra suttyantó csodaszerkentyű műszaki leírását (a 246. és a 247. lap között találtam is egy szárazra sajtolódott borostyánlevelet), elolvastam a kiadási adatokat meg a tartalomjegyzéket, és haladéktalanul a kötet első írásának olvasásához láttam, aminek „Viszontlátásra, pankotai juhászok” a címe. „A bojtár meg, szegénykém, csak állt esőben, hóban dideregve, naptól égetve, éjjel-nappal éberem, és bámult báván egy-egy hintó után, ha tovakarikázott előtte a pusztán.”

A gyári futószalagról milliós tételekben Velencére szabadított konzumvándorok térképpel meg útikönyvvel a kezükben, fotómasinával a nyakukban nyüszletnek mindenfelé. Nekem Sinka István könyve volt a hűségesebb bédekkerem. Valahányszor leültem ejtőzni egy-egy padra vagy a vízparti kőgátra, rendre elolvastam belőle néhány

mondatot. „Arra gondolok: hova is rejthetném el ezt az írást, ha majd én is útnak eredek innét. Magammal nem akarom vinni, mert széthull, elrongyolódik, s elpusztítja az erre-arra hányódás.” „Beteszem ide, ennek a nagy tölgyfaasztalnak a fiókjába, s a fiókot jó erősen beszegezem. Majd valamikor akik meglelik benne, legalább tudják meg: hogy éltünk, és milyen elhagyottak és milyen árvák voltunk.”

Sinka könyvéből jobban tájékozódhattam a világ dolgairól és az emberi állapotról, mint akármilyen útikönyvből, meg aztán erkölcsi kötelességemnek is éreztem, hogy szellemének Velencébe idézésével szolgáltatassak történelmi elégtételt és igazságot a Fekete Bojtárnak. A ő társaságában mászkáltam mindenfelé, amerre csak vitt a kedvem meg a lábam, hidakra föl, hidakról le, egyik szigetről a másikra, az ő társaságában tátottam a szám templomok és paloták végtelen sorára, vele szálltam vaporettóra, hogy kivigyen bennünket a Lidó keskeny földsávjára, amely lezárja és elválasztja a tengertől a lagúnákat. Átvágtunk a földnyelven, hogy megnézzük a tengert. Hatalmas látványával Sinka alig tudott betelni. Teleszedte a zsebeit kagylóval, mondván, hogy majd hazaviszi a fiainak. Meghívtam egy óriáspizzára meg egy kétgombócos fagyira. Az óriáspizzát az utolsó morzsáig bekebelezte, a fagyit léhaságnak tartotta ugyan, de azért elfogadta, sőt ízlett is neki.

Forgandó szerencsénk kegyéből ennyire futotta csupán: egyetlen napot tölthetünk Velencében. Igaz, hogy csak kutyafuttában, de azért szemügyre vehettük Velencét, felőlünk most már el is sülyedhet. Noha csak rövid ideig voltunk itt, talán sikerült fogalmat alkotnunk róla, hogy mitől döglök a velencei légy. Ha nem is teljes, de világos és valóságos képet viszünk magunkkal a „hódköztársaságról”.

Este kilenckor újra vonatra szálltunk. Előtte a Canal Grande partján ücsörögtünk hosszasan, nem győzve ámuldozni, micsoda szemképrázatát összehangoltságban, milyen mesteri koreográfiával közlekedik a vízen száz meg száz kisebb és nagyobb – evezős, vitorlás és motoros – jármű: lélekvesztők, csónakok, bárkák, gondolák, díszgályák, vaporettók, fregattok, hajók. Bárcsak vízzé válhatna az ember, a velencei lagúnák és kanálisok vizévé, hogy megtapasztalhassa, milyen érzés, ha ilyen rengeteg jármű hasítja egyszerre a hátát!

Hunniába megtérvén végignéztünk magunkon, és láttuk, hogy ugyanolyan rongyosak vagyunk mind a ketten, Sinka István meg én, mint voltunk. Nézzük mindjárt a nadrágunkat: a két szára elhasadozott, csupa sallang. Az ingünk sárgásfekete a portól, a verejtéktől és a belesírt könnyektől. A kalapunk már olyan pille és olyan csalé, hogy ha csak egy kis szél fúj is, alig bírjuk a fejünkön megtartani. A talpunk vastag és kemény, mint a kiszáradt csizmaszár; néha-néha meg is reped s fáj cudarul, és folyik belőle a vér. A lábunk feje is kihasadozik, kifújja a szél és szürkésfekete, mint a gondozatlan kordován. A hajunk csapzott, kócos csigákban lobog, mint a puli szőre. S egész nyáron a nap és az eső kifakítja a színét. Hát ilyenek vagyunk mi. Nem dicsekedhetünk, hogy valami sok dísz volna rajtunk. Állunk a tejútrendszer közepén esőben, hóban dideregve, naptól égetve, éjjel-nappal éberen, és bámulunk báván egy-egy hintó után, ha tovakarikázik előttünk.

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együtthatója: 24,3.

ALAIN-FOURNIER: A TITOKZATOS BIRTOK

„A gyerekkoromból való vagyok. Szinte kétlem, hogy a gyerekkorom óta éltem egyáltalán.” – Antoine de Saint-Exupéry

Ismerek valakit, aki negyvennégyeszer látta a *Hamu és gyémánt* című filmet. Kisebbség öcsémnek éveken át kizárólagos olvasmánya volt a *Robin Hood kalandjai*. Jómagam, vizsgálati fogságban csücsülve a Kádár-rendszer egyik börtöncellájában a sok közül, legalább harmincszor olvastam el – egyéb olvasnivaló híján – Jókai egyik regényének második kötetét.

A titokzatos birtok igen alkalmas lehet ilyen állandó olvasmány szerepre, akár kényszerűségből, akár saját választásunkból kötünk is ki mellette. Szerzője (eredeti nevén Henri-Alban Fournier) 1914-ben, huszonnyolc éves korában elesett a csatatéren, csupán a levelezését hagyta hátra – meg egy romolhatatlanul üde remekművet, egy gyémánttá csiszolt költői példázatot arról, milyen szomorú, sőt tragikus is, hogy az ember nem maradhat meg örökre a kamaszkor idealizmusában és délibáb-kergetésében.

Egy ismeretlen birtokra tévedve valami lakatlan bagolyvárféle tűnik szemünkbe. Ahogy közeledünk hozzá, tökéletes nyugalom száll meg bennünket, mintha végleg révbé értünk volna. Távoli muzsika foszlányait tereli felénk a szél. Rejtelmes ünnepi hangulat árad mindenből. Egy fiatal lány rondókat és dalokat zongorázik. Mint kora ifjúságunk legszebb álma, tele van melegséggel és megbocsátó szomorúsággal. Egyszer csak ott találjuk magunkat a lány oldalán. Éppen csak annyi időnk van, hogy halálosan belezúgjunk, és már el is veszítjük – s aztán az élet (és a regény) azzal telik el, hogy igyekszünk újra megtalálni az egyszer-volt ünnepet, a lebegést a véghetetlenül nyugalmas, könnyű boldogságban.

Sok mindent elmondtak róla: hogy az európai irodalomban ennél jobb regényt nem írtak a serdülőkorról (eredeti címe *Le Grand Meaulnes*, „A nagy Meaulnes”); hogy valószerűtlen, színpadias, túlságosan érzékeny, hiányzik belőle az irónia, tele van véletlen egybeesésekkel: mindezzel együtt azonban – jegyzi meg Julian Barnes – „sohasem érzelmes, mert hű marad kamaszkori emlékeinkhez, reményeinkhez, félelmeinkhez és fellegjáró álmainkhoz”.

Az első ízben 1913-ben megjelent regénynek megjelent egy korábbi fordítása is, *Az ismeretlen birtok* címmel, ami talán pontosabb, kevésbé túlfordított, mint az újabb változat, ám mindegyikben átjön az álmok és nosztalgiák vezérelte költői varázslat. – Jusst se fogok felnőni! – mondhatja a könyv kamasz olvasója. – *Ezeknek?* – és nyelvét ölti a felnőttekre, akik réges-rég abbahagyták az ismeretlen birtok keresését.

Rabelais-tól való távolságának patafizikai együtthatója: 7,2.

